

„ЗЕЛЕНА АГЕНДА“ ЗА ЗАПАДНИ БАЛКАН

Потписивањем Софијске декларације о „Зеленој агенди“ за земље Западног Балкана (ЗБ), на Самиту ЗБ у оквиру иницијативе Берлинског процеса, 10. новембра 2020, земље региона су **признале Европски зелени договор као нову стратегију раста Европске уније у циљу модерне, климатски неутралне и конкурентне економије која ефикасно користи ресурсе¹.**

На овај начин потписнице Декларације су се сагласиле да елементи Европског зеленог договора буду пренети у све међусобно повезане приоритетне секторе.

Један од битних елемената који је садржан у Декларацији односи се и на **Економско-инвестициони план**, који је осмишљен за подршку дугорочном зеленом друштвено-економском опоравку овог региона, којим ће се остварити одрживи економски раст, спровођење реформи потребних за напредак на путу ЕУ и приближавање Западног Балкана јединственом тржишту ЕУ. Са популацијом од скоро 18 милиона људи, регион представља важно тржиште за ЕУ и транзитно подручје за европску и међународну робу, са квалификованом радном снагом за привредна друштва која су спремна да улажу. Земље Западног Балкана, стога, имају кључну улогу у глобалним ланцима вредности који снабдевају ЕУ².

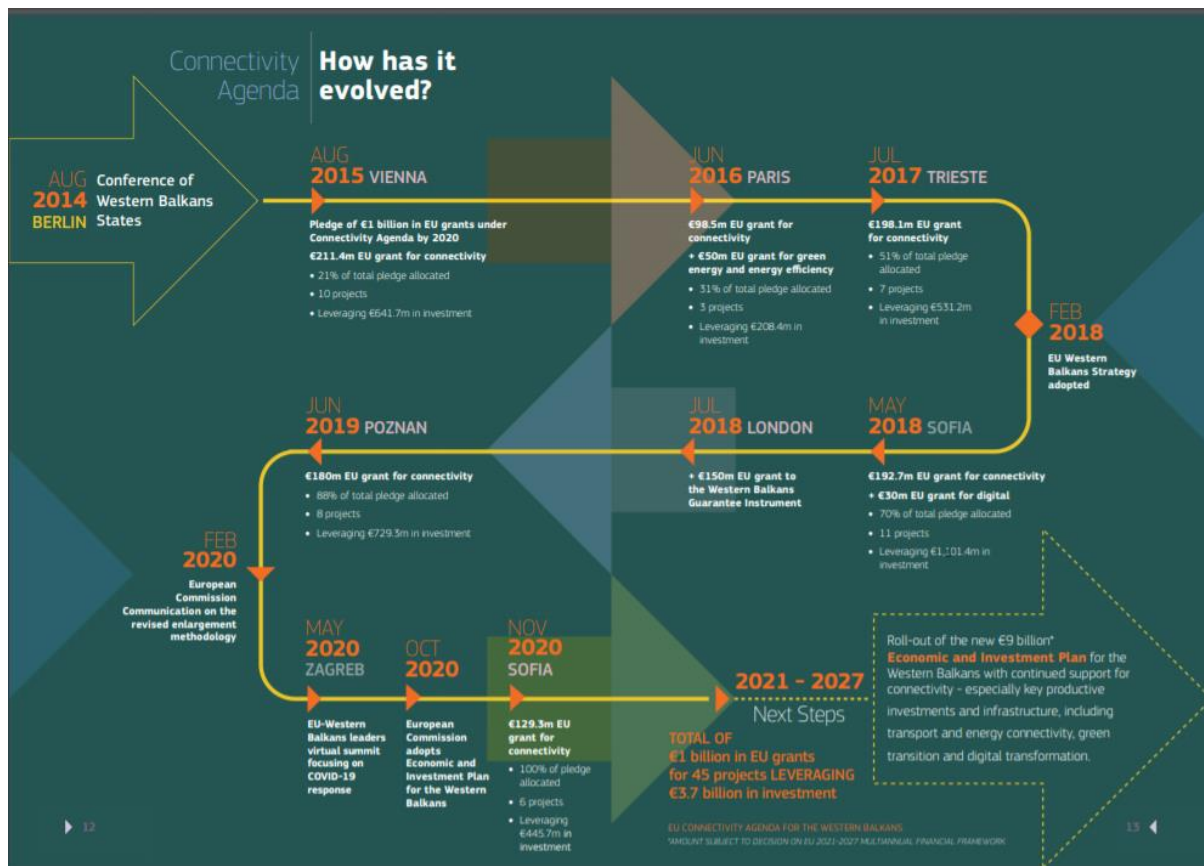
У том смислу, Комисија предлаже мобилизацију **до 9 милијарди ЕУР финансијских средстава из програма ИПА III за период 2021–2027.** како би се подржала економска конвергенција са ЕУ пре свега кроз **инвестиције и подршку конкурентности и инклузивном расту, одрживој повезаности и двојној зеленој и дигиталној транзицији.** Поред тога, предвиђа се и нови Гаранцијски инструмент за Западни Балкан, који може подржати инвестиције до 20 милијарди евра.

Извор: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/factsheet_wb_boosting_connectivity_en.pdf

¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020SC0223>

² САОПШТЕЊЕ КОМИСИЈЕ УПУЋЕНО ЕВРОПСКОМ ПАРЛАМЕНТУ, САВЕТУ, ЕВРОПСКОМ ЕКОНОМСКОМ И СОЦИЈАЛНОМ КОМИТЕТУ И КОМИТЕТУ РЕГИОНА, Економски и инвестициони план за Западни Балкан, Брисел, 6. 10. 2020. године

Извор: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/brochure_wb_connectivity_agenda_en.pdf

Уз подсећање и пуно уважавање:

- Заједничке изјаве о преласку на чисту енергију, усвојене у фебруару 2019. године у Подгорици, у којој су министри енергетике и заштите животне средине потврдили намеру да што је могуће брже постигну усклађеност са политикама енергетике, борбе против климатских промена и заштите животне средине и дугорочним циљевима из Париског споразума, што доприноси добробити грађана и одрживом развоју региона;
- Закључака постигнутих на Самиту Берлинског процеса у Познању јула 2019.г., где је изражена воља и спремност ка значајном доприносу амбициозној Зеленој агенди;
- Министарске декларације одобрене на састанцима у Подгорици (2016.), Бону (2017.) и Скопљу (2018.), које је сазвао Регионални савет за сарадњу, као и Загребачку декларацију од 6. маја 2020. године у којој су се земље Западног Балкана, заједно са лидерима ЕУ и њених држава чланица, договориле о истакнутој улози придруживања региона амбицијама ЕУ у области климе, у складу са Париским споразумом, у промовисању Зелене агенде за западни Балкан;

земље региона су прихватиле Зелену агенду за Западни Балкан, чиме су изразиле **посвећеност спровођењу деловања у областима распоређеним у пет стубова**. У наставку је дат комплетан приказ активности у оквиру назначених области, садржан у Декларацији³:

³ Декларација из Софије о Зеленој агенди за западни Балкан, *Regional Cooperation Council, Co-funded by the European Union*, новембар 2020.г.

I КЛИМА, ЕНЕРГЕТИКА, МОБИЛНОСТ - подразумева обавезу да се заједно са ЕУ иде ка циљу постизања угљеничне неутралности континента до 2050. године, увођењем строге климатске политике и реформом енергетског и транспортног сектора, а посебно следећим деловањима:

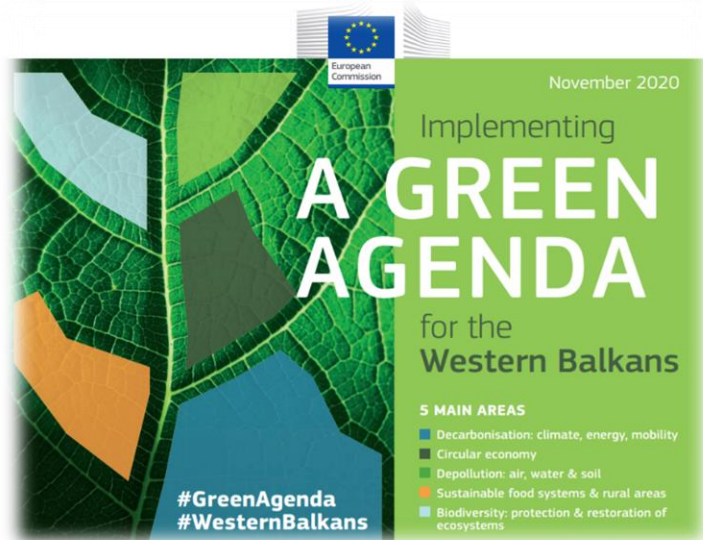
- Усклађивање са **Законом о климатским променама ЕУ** након усвајања са визијом постизања климатске неутралности до 2050. године;
- Одређивање **циљева у области енергетике и климатских промена до 2030. године** у складу са оквиром Енергетске заједнице и правним тековинама ЕУ, и израдити и спровести **интегрисане Националне енергетске и климатске планове** са јасним мерама осмишљеним за смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште у економијама западног Балкана, интеграцијом климатског деловања у све релевантне секторске политике;
- Припрема и спровођење стратегије **прилагођавања на климатске промене** за повећање отпорности тако што се инвестиције чине отпорним на климатске промене и обезбедити већу интеграцију прилагођавања на климатске промене уз смањење ризика од катастрофа;
- Наставити усклађивање са **ЕУ Шемом за трговање емисијама** и радити на усвајању других инструмената одређивања цене угљеника ради промовисања декарбонизације у региону;
- Повећати могућности за **употребу решења заснованих на природи** ради **ублажавања и прилагођавања на климатске промене**;
- Имајући у виду покретање **Европског пакта о климатским променама**, размотрити слични механизам у региону, односно могућности да регион учествује у овој иницијативи;
- **Преиспитати и ревидирати, по потреби, целокупно релевантно законодавство** за подршку прогресивној декарбонизацији сектора енергетике и обезбедити пуну примену, нарочито у оквиру Енергетске заједнице;
- Сарађивати на припреми процене **друштвено-економског утицаја декарбонизације** на нивоу појединачне економије и на нивоу региона у циљу правичне трансформације;
- Дати предност **енергетској ефикасности** и побољшати је у свим секторима;
- Подржати приватне и јавне **шеме реновирања зграда**, обезбедити адекватно финансирање и потпуно извршење Директиве о енергетским својствима зграда (која је прилагођена према оквиру Енергетске заједнице);
- **Повећати удео енергије из обновљивих извора** и обезбедити неопходне услове за инвестиције, у складу са правним тековинама и циљевима ЕУ и Енергетске заједнице;
- Трудити се да **се смање и постепено укину субвенције за угаљ** уз стриктно поштовање правила о државној помоћи;
- Активно учествовати у **Иницијативи за западни Балкан у погледу преласка региона са угља на чисте и обновљиве изворе енергије**;
- Израдити програме за бављење проблемом **енергетског сиромаштва и финансијске шеме за обнову домаћинства** и обезбеђење одговарајућег нивоа животног стандарда;
- Подржати развој **паметне инфраструктуре**, промовисати неговање **иновативних технологија** и јачање **сарадње у региону** као што приказује Иницијатива зелене траке/коридори;
- Спровести **регионални акциони план за реформе железнице** одобрен од стране регионалних партнера у 2020. години;

- Дефинисати коридоре за железнички теретни саобраћај и унутрашње водне путеве и општу стратегију за **прелазак са друмског транспорта на видове транспорта који су погоднији за животну средину**;
- Обезбедити спровођење **техничких стандарда ЕУ и дигитализације свих видова транспорта**;
- Активно подржати спровођење регионалног акционог плана за олакшавање транспорта, укључујући прекограничне пунктове који повезују економије западног Балкана, у циљу транспортних операција које ефикасно користе ресурсе, а које ће допринети смањењу емисија CO₂;
- Спровести **акциони план за безбедност саобраћаја на путевима**, као и **акциони план за путеве** укључујући одржавање путева и отпорност и **интелигентне транспортне системе**;
- Израдити и спровести **планове за климатску отпорност** за транспортне мреже економија западног Балкана, и промовисати припремање и спровођење **Планова одрживе урбане мобилности** за градска подручја на западном Балкану;
- Дефинисати и спровести **решења одрживе мобилности** на регионалном нивоу укључујући планове за коришћење алтернативних горива и изградњу станица за пуњење и точење горива. Повећати **регионалну сарадњу у области развоја инфраструктуре алтернативних горива**.

II ЦИРКУЛАРНА ЕКОНОМИЈА – у смислу преласка са линеарне на циркуларну економију, уз уважавање потребе за истраживањем и иновационим системом који ће подржати ову транзицију. У циљу даљег оваквог доприноса заштити животне средине и минимизирању количине произведеног отпада у региону, планирана су следећа деловања:

- **Интеграција западног Балкана у ланце индустријског снабдевања ЕУ и то кроз одлучно деловање за побољшање одрживости примарне производње сировина**, заједно са применом **приступа индустријског екосистема** како би се постигао еколошки одржив и балансиран економски опоравак широм региона. Овде се посебно мисли на кључне индустријске екосистеме отпорне на промене у будућности као што су обновљиви извори енергије, дигитални, мобилни и индустријски сектори који користе велику количину ресурса као што су туризам, текстилна индустрија, транспортно-аутомобилска индустрија и индустрије које користе велику количину енергије;
- Израдити **стратегије циркуларне економије**, сагледавајући цео животни циклус производа, превенцију настајања отпада, модерно управљање отпадом и рециклажу отпада, поновну употребу, поправку и поновну производњу;
- Остварити даљи напредак у изградњи и одржавању **инфраструктуре за управљање отпадом** за градове и регионе;
- Осмислити и спровести **иницијативе усмерене на потрошаче** за подизање свести грађана о отпаду, одвојеном сакупљању и одрживој потрошњи;
- Закључити и спровести **регионални споразум о превенцији загађивања пластиком**, укључујући конкретно бављење приоритетним питањем морског смећа;
- Даље спроводити **стратегије паметне специјализације**, трансформативне агенде за одрживост засноване на локацији и усмерене ка иновацијама.

III СМАЊЕЊЕ ЗАГАЂЕЊА ваздуха, воде и земљишта на западном Балкану и то кроз следеће активности:

Извор: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/factsheet_wb_green_agenda_en.pdf

- Завршити процес **ратификације Конвенције о прекограничном загађивању ваздуха на великим удаљеностима** и њених протокола (укључујући измене) у свакој од економија западног Балкана;
- Израдити и спровести **Стратегије о квалитету ваздуха** и повећати прихватање најбољих доступних техника у складу са Директивом о индустријским емисијама;
- Успоставити **систем за праћење квалитета ваздуха**, укључујући акредитацију мрежа за праћење квалитета ваздуха;
- Спровести **релевантне правне тековине ЕУ у области вода** (ЕУ Оквирна директива о водама,

Директива о третману градских отпадних вода и Директива о нитратима);

- Модернизовати **инфраструктуру за праћење вода** и постићи добар статус свих водних тела;
- Изградити неопходну инфраструктуру за **третман отпадних вода**;
- Интегрисати заштиту земљишта у друге области политике и успоставити **регионално партнерство за земљиште** како би се побољшала размена знања и утврдили примери најбоље праксе за заштиту земљишта од загађења и деградације;
- Припремити и потписати **регионалне споразуме о прекограничном загађивању ваздуха и вода**.

IV ОДРЖИВА ПОЉОПРИВРЕДНА И ПРЕХРАМБЕНА ПРОИЗВОДЊА кроз активности којима се обезбеђује трансформација пољопривредног сектора, минимизирање његовог негативног утицаја на животну средину и климу и заштита приступачне и здраве хране за грађане западног Балкана и извозна тржишта, а посебно кроз следећа деловања:

- Ускладити **пољопривредно-прехрамбени сектор и сектор примарне производње са стандардима ЕУ** за безбедност хране, здравље биљака и животиња и добробит и заштиту животне средине, и бавити се питањем управљања отпадним водама, стајским ђубривом и отпадом;
- Појачати **службену санитарну контролу** у целом ланцу исхране и побољшати **следљивост и обележавање прехрамбених производа** како би се осигурала безбедност хране, побољшале информације о потрошачима и промовисала одржива исхрана;

- **Промовисати пољопривреду производњу погодну за животну средину и органску пољопривредну производњу** и смањење синтетичких хемијских производа који се користе у производњи хране: пестициди, ветеринарски производи и ђубрива;
- Сарађивати са научним, образовним и пословним телима и пољопривредним газдинствима како би олакшао **прелазак на иновативне технологије погодне за животну средину** и методе пољопривредне производње;
- Осмислити деловања за **смањивање отпада у руралним и приобалним областима** (дуж путева, у сеоским рекама);
- Интензивирати напоре за **одрживи развој руралних области** применом програма Лидер, модернизацијом материјалне имовине на пољопривредним газдинствима, економском диверсификацијом и мерама за руралну инфраструктуру у оквиру ИПАРД;
- Подржати инвестиције у производњу обновљиве енергије и технологије, као и смањење емисија и мере за прилагођавање климатским променама у пољопривреди.

Извор: ПКС

V БИОДИВЕРЗИТЕТ – подразумева рад на дефинисању оквира за биодиверзитет после 2020. године и развоју дугорочне стратегије за заустављање губитка биодиверзитета, заштиту и обнављање екосистема и богатог биодиверзитета, и то на следећи начин:

- Израдити и спровести **Стратешки план за биодиверзитет западног Балкана до 2030. године**, укључујући средства за заједничко спровођење, праћење и извештавање;
- Припремити **планове заштите и обнављања природе** укључујући приморска подручја;
- Израдити и спровести **План обнове шумских предела западног Балкана**;
- Анализирати **користи од биодиверзитета у решењима заснованим на природи** и могућности за њихову интеграцију у израду климатских и других планова;
- Ојачати механизме за **регионалну сарадњу и стратешко планирање** о очувању биодиверзитета и реализацију обавеза по Конвенцији о биолошкој разноврсности, као

што је радна група за биодиверзитет југоисточне Европе. Ојачати укључивање у **Рио конвенције Уједињених нација** и удружити напоре у припремању регионалне позиције у глобалној агенди биодиверзитета после 2020. у складу са стратешким циљевима ЕУ;

- Побољшати **размену знања**, укључујући прикупљање, управљање и располагање информацијама о биодиверзитету и очувању природе, унапредити партнерство између истраживачких центара и постојећих платформи ЗБ и ЕУ, и истражити могућности за успостављање **Информативног центра за биодиверзитет Западног Балкана**.

Да би се постигли сви горе наведени циљеви, између осталог, потребно је да се додатно посвети пажња побољшању међусекторског управљања, али и интеграцији зелене нискоугљеничне транзиције, пре свега реформом јавне управе, управљањем јавним финансијама, програмом економске реформе, уз додатно ангажовање и мобилизацију свих расположивих ресурса.

Такође, потребно је да се оствари активно учешће у актуелним пан-европским мрежама, Хоризонту 2020, регионалним организацијама, макрорегионалним стратегијама и другим релевантним иницијативама.

Децембар 2020.